

RESEÑAS

Miguel CALLEJA-PUERTA, María Luísa DOMÍNGUEZ-GUERRERO (eds.), *Escritura, notariado y espacio urbano en la Corona de Castilla y Portugal (siglos XII-XVII)*, Gijón, Ed. Trea, 2018, 430 pp. (Archivos y Documentación Histórica. Historia de la Cultura Escrita). ISBN 978-84-17140-99-1.

Ens trobem davant d'un llibre que representa una nova aportació a la història del notariat i posa de manifest que aquesta línia de recerca inserida dins de la Diplomàtica encara dona bons resultats.

Prova d'aquesta constatació és el fet que aquesta obra és el resultat de la recerca de diversos investigadors i investigadores d'universitats espanyoles i portugueses, la major part dels quals són els autors dels 20 capítols que configuren el llibre. Aquest estudia el notariat a la Corona de Castella, establint punts de comparació entre diferents ciutats i també amb anàlisis comparatives amb el regne de Portugal.

El marc cronològic és ampli i parteix de l'establiment definitiu del notariat públic en temps del rei Alfons X fins arribar a la difusió dels usos notariais castellans als territoris americans. La complexitat a l'hora d'estudiar el notariat castellà, marcada sovint per la manca de registres medievals, fa que s'ampliï la cronologia fins al segle XVII. A aquest problema cal afegir l'amplitud del territori a estudiar, per la qual cosa l'anàlisi es limita a l'àmbit urbà ja que, com es diu a la introducció del llibre, hi ha una estreta relació entre la institució notarial i les ciutats.

El punt comú de trobada entre ambdues realitats és l'ús de l'escriptura com instrument de poder i d'organització en el món urbà. Per això el llibre analitza diferents tipologies d'escrivanies i la relació dels notaris amb diverses institucions. L'anàlisi, però, s'amplia a altres indrets més allunyats del poder, com és l'espai rural, perquè es conclou que també en aquest àmbit el notariat va ser fonamental. Els capítols analitzen aspectes generals sobre el notariat en diferents èpoques, ciutats i llocs, però també la presència de notaris en institucions com la municipal o en l'àmbit eclesiàstic. En referència a aquest darrer cas, per exemple, es centra l'atenció també en relació a la presència dels notaris públics en l'àmbit rural i en senyories eclesiàstiques, un tema complex per al cas castellà i portuguès. En aquest punt es troba a faltar alguna referència bibliogràfica referent a altres territoris hispànics on la relació sovint virulenta entre el notariat laic i el notariat eclesiàstic ha estat vigent durant una dilatada cronologia.

Els tres primers capítols aprofundeixen en la relació que es dona entre la cultura, la legislació i el notariat, elements fonamentals per entendre el procés d'implantació de la institució notarial. Aquest procés no difereix gaire del que succeeix en altres territoris peninsulars, com per exemple als adscrits a la Corona d'Aragó, tema sobre el qual el llibre cita bibliografia però s'hi troba a faltar alguna altra referència. El problema que presenta l'estudi del notariat castellà és la manca de conservació de registres notariais de l'Edat Mitjana que puguin demostrar la pràctica notarial a Castella i el volum d'activitat en les escrivanies. Per aquest motiu en el llibre abunden

més els treballs sobre notariat modern més que el medieval. També s'estudien casos concrets de notaris, amb intents reeixits que estableixen biografies d'escrivans, amb el desenvolupament de la seva activitat, tant en època medieval com moderna. Finalment i en tractar-se d'un llibre de Diplomàtica, s'inclouen estudis que parteixen de l'anàlisi exhaustiva de fórmules i clàusules inserides en la documentació notarial, amb una clara relació amb la història del dret.

El llibre compta amb una introducció de Pilar Ostos i les conclusions van a càrrec de Miguel Calleja i de María Luisa Domínguez, que han tingut cura a més de l'edició del llibre. Les seves paraules serveixen per resumir el conjunt dels treballs i remarcar la importància de la història del notariat i de la documentació notarial de l'antic règim a Castella i Portugal. Segons els autors, i com és prou sabut, és una documentació fonamental per a la construcció de la història de manera que el llibre s'adreça tant a historiadors com a diplomates especialitzats en la història del notariat. El volum es clou amb la bibliografia utilitzada en cada capítol, essent de consulta obligada per conèixer una part important de la producció historiogràfica entorn de la història del notariat.

DANIEL PIÑOL ALABART
IRCVM - Universitat de Barcelona

Cláudia COSTA BROCHADO, *Conflitos matrimoniais na Idade Média. Barcelona, século XV*, Curitiba, Editora CRV, 2019, 273 pp. ISBN 978-85-444-2921-1.

Els processos jurídics eclesiàstics vinculats a causes matrimonials no són pas fonts habituals en el context medieval. Cláudia Costa Brochado presenta en aquest volum l'estudi de més de 100 processos pertanyents al segle XV. Aquesta recerca és fruit de la culminació de la seva tesi doctoral gràcies a la qual l'autora posa a disposició del medievalisme internacional l'edició i traducció al portuguès de 79 causes preservades a l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

La present investigació posa de relleu el matrimoni medieval com a sagrament, institució i base legal del contracte sexual que regia les relacions entre homes i dones. L'excepcionalitat d'aquesta documentació permet a l'autora desenvolupar un original mètode d'anàlisi a partir del qual és possible comprendre el matrimoni medieval en el seu context polític, un context especialment emmarcat en el sentit de les relacions entre els sexes i dels sexes. Brochado, doncs, proposa una obra pròpia de la historiografia feminista que interpreta les veus i la quotidianitat de les dones, sempre en relació a la política sexual.

Les fonts, que consten íntegrament a l'apèndix d'aquest estudi, desvelen la preferència per una política de prevenció del trencament del sagrament del matrimoni. Un trencament causat sovint per la manca d'una *licentia nubendi*, el parentesc de sang o espiritual entre els contraents, la impotència de l'home, malalties contagioses o la violència masculina, entre d'altres. L'autora destaca el tracte discriminatori de la dona en la legislació eclesiàstica en qüestions morals, mentre que en la legislació laica aquesta discriminació és palesa en la seva incapacitat jurídica en el context matrimonial. El maltractament de l'esposa, que podia ser una causa de fugida, podia així